УДК 351.778.532:347

Кушлик Р.О.
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено державну енергоощадну політику як комплекс взаємопов'язаних організаційних і технологічних заходів зі скорочення обсягів використання всіх видів енергоресурсів. Проаналізовано необхідність надання фізичним особам, організаціям, органам державної влади, органам місцевого самоврядування актуальної інформації про вимоги законодавства щодо енергозбереження, про хід реалізації урядових програм. Обґрунтовано умови забезпечення соціально-економічного розвитку держави в контексті підвищення конкурентоспроможності галузей, промислових комплексів та підприємств.

Ключові слова: *державна політика, енергозбереження, органи державної влади, інформаційне забезпечення, законодавство, місцеве самоврядування, соціально-економічний розвиток, енергоефективність.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Однією з умов забезпечення соціально-економічного розвитку держави є підвищення конкурентоспроможності галузей, промислових комплексів та окремих підприємств. Конкурентоспроможність підприємств значною мірою визначається енергоємністю продукції, що виробляється, і ступенем ефективності використання енергоресурсів. Державна політика енергозбереження є основою зниження енергоємності кінцевої продукції, фактором підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку. Ефективне стимулювання державною політики енергозбереження видається можливим, якщо буде забезпечена раціональна зацікавленість підприємств усіх галузей в економному витрачанні енергоресурсів як способу скорочення витрат.

Обґрунтуванням важливості економії енергоресурсів є факт, що Україна має у своєму розпорядженні відносно незначний енергетичний потенціал, який без належного рівня державного управління не може вирішувати проблему забезпечення економічного зростання країни. Програми енергозбереження визначають основні напрями державної політики у цій сфері та підвищення енергетичної ефективності. Вони містять перелік запланованих організаційних, правових і технічних заходів, цільові показники їх виконання, обсяги та джерела фінансування. Також необхідно передбачати зацікавленість потенціальних інвесторів та сертифікованих організацій, що надають послуги у сфері енергозбереження соціально значимих об'єктів у державі.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Незважаючи на велику кількість досліджень і розроблених організаційно-економічних моделей реалізації стратегій енергозбереження, залишається актуальною проблема формування методичного інструментарію, що дозволить здійснювати комплексне державне управління енергозбереженням. Необхідно відзначити, що сформульовані проблеми, які ускладнюють досягнення кінцевої мети реалізації політики енергозбереження, підвищення енергетичної ефективності всіх галузей промисловості, житлово-комунального господарства, були лише частково враховані на певному етапі.

За оцінками аналітиків, у результаті структурних змін у соціально-економічному розвитку держави поряд з проведенням енергоощадної політики енергоємність української економіки істотно знизиться, що зумовить і зниження внутрішнього попиту на первинні енергоресурси. Доцільність проведення аналізу енергоємності та ефективності постачання енергоресурсів у цілому зумовлена взаємозв'язком процесів створення доданої

вартості виробників, споживачів енергоресурсів і організацій, що здійснюють їх транспортування.

Потрібно розглядати можливості комплексного підвищення енергоефективності виробництва енергоресурсів і промислової продукції, заснованого на зниженні обсягів споживання і витрат на всі види енергоресурсів у структурі витрат на їх виробництво. Однак спроби впровадження комплексного підходу до державної політики енергозбереження в постачанні енергоресурсів і споживання промислової продукції не завжди дають позитивні результати.

Формулювання мети статті, постановка завдань. Метою статті є аналіз стану реалізації державної політики енергозбереження крізь призму соціально-економічного розвитку України. Для цього потрібно вирішити такі завдання:

1. Дослідити державну енергоощадну політику як комплекс взаємопов'язаних організаційних і технологічних заходів зі скорочення обсягів використання всіх видів енергоресурсів.

2. Проаналізувати ефективність надання організаціям, органам державної влади, органам місцевого самоврядування актуальної інформації про хід реалізації урядових програм.

3. Обґрунтувати умови забезпечення соціально-економічного розвитку держави в контексті підвищення конкурентоспроможності галузей, промислових комплексів та підприємств.

4. З'ясувати необхідність проведення енергоаудиту на державних підприємствах, організаціях та установах з метою виявлення «проблемних зон» енергозбереження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під енергозбереженням розуміється сукупність організаційної, правової, технічної, технологічної, економічної, науково-дослідної, освітньої, соціальної діяльності, спрямованої на скорочення обсягу використання паливно-енергетичних ресурсів у збереженні та поліпшенні відповідних позитивних результатів від їх споживання. Державна політика енергозбереження має передбачати здійснення комплексу взаємопов'язаних організаційних і технологічних заходів щодо скорочення обсягів використання всіх видів енергоресурсів на етапах їх видобутку, транспортування і споживання.

Державна політика з розроблення та реалізації енергоощадних технологій повинна мати необхідне інформаційне забезпечення. Інформаційна політика енергозбереження передбачає надання організаціям, органам державної влади, органам місцевого самоврядування актуальної інформації про вимоги законодавства щодо енергозбереження та про хід реалізації урядових програм. Інформація щодо енергоефективності носить різноманітний характер і включає дані про програми енергозбереження, про нормативні акти у галузі енергозбереження та зведені показники використання енергоресурсів [10].

Наявна система інформаційного забезпечення енергозбереження включає в себе програми, стандарти, регламенти, методичну документацію і правила, що розробляються для управління енергозбереженням на різних етапах і стимулювання підвищення енергоефективності. Реалізація інтеграційного рівня в галузі енергозбереження регіонального масштабу з'єднує окремі системи і суб'єкти енергозбереження та соціально-економічний розвиток регіонів у цілому. Програми енергозбереження визначають основні напрями з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності, вони містять перелік планованих організаційних, правових і технічних заходів, цільові показники їх виконання, обсяги та джерела їх фінансування.

За своєю суттю програми є планами заходів з підвищення енергоефективності суб'єктів енергозбереження. Особливої уваги потребує розгляд енергоощадних заходів, що проводяться суб'єктом енергозбереження на своїх об'єктах (будівлях, приміщеннях, виробничих об'єктах), спрямованих на підвищення енергетичної ефективності та обліку енергоресурсів [9]. Суб'єкти енергозбереження розрізняють: на верхньому рівні – це центральні органи виконавчої влади, а на нижньому – це, наприклад, школи, дитсадки, лікарні, тобто суб'єкти соціально-економічного розвитку країни. Для кожного з рівнів передбачено проведення різних видів заходів: для шкіл – це, наприклад, утеплення фасадів, встановлення теплорегуляторів, а для департаментів – проведення енергоаудиту та інвентаризації приладів.

Зазвичай складаються стійкі енергосистеми, що зумовлюють взаємозв'язок з постачання енергоресурсів, структури виробництва і споживання енергоресурсів та товарів промислового виробництва. У зв'язку з цим можуть виникати складнощі в організації процесів енергозбереження на окремих підприємствах, виділених за галузевою ознакою [4]. Система державного управління енергозбереженням на місцевих рівнях недостатньо ефективна, функції нагляду в галузі енергозбереження мають здійснюватися не тільки на рівні державного управління, але і на рівнях місцевого

самоврядування. Відсутність дієвих механізмів стимулювання інвестиційної, інноваційної та організаційної діяльності з енергозбереження не сприяє ефективній державній політиці в цій галузі.

Керівництвом більшості великих підприємств енергоощадні заходи не розглядаються як спосіб істотного підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємств. Причиною може бути відсутність уніфікованих процедур і чітких критеріїв оцінки економічної ефективності заходів у сфері енергозбереження [1]. Це послаблює інтерес приватних інвесторів, зокрема до фінансування комплексних соціально-економічних програм, оскільки недостатньо розвиненою є інноваційна інфраструктура у сфері енергозбереження.

В Україні мають функціонувати інноваційні центри колективного користування високотехнологічним обладнанням, центри трансферу технологій, інноваційні підприємства та інші суб'єкти інноваційної інфраструктури. Однак перераховані організаційні форми практично не взаємодіють між собою і з іншими суб'єктами процесів енергозбереження з питань поширення енергоощадних інновацій [3, с. 126]. Енергоаудит як основне джерело інформації щодо енергоспоживання і потенціал економії енергоресурсів є обов'язковим для більшості підприємств і організацій. Ця процедура сприяє стимулюванню процесів енергозбереження та отримання достовірних даних про ефективність енерго- і ресурсокористування. Невирішеність перелічених проблем знижує роль і значення енергозбереження у підвищенні ефективності соціально-економічного розвитку держави.

Необхідно відзначити, що сформульовані проблеми, що ускладнюють досягнення кінцевої мети реалізації державної політики енергозбереження, – це підвищення енергетичної ефективності всіх галузей промисловості, ЖКГ та невиробничої сфери, мають бути враховані під час розроблення енергетичної стратегії України [8]. Енергетична стратегія має уособлювати реалізовані на практиці напрями розвитку паливно-енергетичного комплексу, які мають забезпечити досягнення цільових темпів економічного зростання країни та регіонів, збільшення ВВП, зниження їх енергоємності та підвищення енергетичної ефективності всіх галузей і сфер економіки, а також забезпечення належного соціально-економічного розвитку.

Важливим є стимулювання споживачів паливної енергетики до зменшення обсягів їх споживання з метою зниження витрат; це може бути досягнуто шляхом інформаційної підтримки: пропаганди енергозбереження та навчання способів економії енергоресурсів без вдосконалення техніки і технологій, з мінімальними фінансовими витратами [11]. За оцінками експертів, енергозбереження з боку споживачів дозволить забезпечити реалізацію 2–10% економії від загального потенціалу енергозбереження.

Необхідним є енергозбереження в будівлях і спорудах шляхом поліпшення їх конструкцій для економії теплової та електричної енергії, яка використовується для опалення та освітлення. Впровадження інноваційних енергоощадних технологій, матеріалів і техніки необхідне у разі споживання паливно-енергетичних ресурсів у промисловості [7, с. 11]. Для цього необхідне формування інфраструктури поширення інновацій, а також систем нормативного, методологічного та програмного забезпечення енергозбереження.

Ефективне стимулювання енергозбереження буде можливим, якщо буде забезпечена зацікавленість промислових підприємств усіх галузей в економному витрачанні енергоресурсів як способі скорочення витрат. Також необхідно забезпечити зацікавленість інвесторів і організацій, що надають послуги в сфері енергозбереження. Діяльність з розроблення та реалізації енергоощадних заходів має містити необхідне інформаційне забезпечення. Наявна система інформаційного забезпечення енергозбереження має включати в себе програми, стандарти, регламенти, методичну документацію і правила, що розробляються для управління енергозбереженням на різних етапах, і стимулювання підвищення енергоефективності в промисловості.

У зв'язку з підвищенням значущості всебічного інформаційного забезпечення прийняття рішень у галузі енергозбереження виникає потреба в отриманні більш повної і точної інформації за оцінками обсягів енергоспоживання та резервів енергозбереження у розрізі галузей промисловості. Основним джерелом інформації про максимальні втрати паливно-енергетичного комплексу та відповідний потенціал енергозбереження є результати енергетичних обстежень (енергоаудиту) [5].

Під енергоаудитом розуміється взаємопов'язаний комплекс технічних, управлінських, організаційних, економічних та інших заходів, що включає збір і оброблення інформації про використання енергетики з метою отримання достовірних даних, показників енергоефективності; виявлення потенціалу енергозбереження та можливостей підвищення показників енергетичної ефективності [2]. Збір таких даних можливий лише на основі результатів комплексного енер-

гетичного обстеження, однак нині з організацією та проведенням енергоаудиту державних організацій та установ пов'язані деякі проблеми. Таким чином, до переліку організацій, які зобов'язані проводити енергетичні обстеження, потрапляє досить багато підприємств різних галузей соціально-економічного розвитку, що можна розглядати як позитивний фактор.

Однак необхідно відзначити недоліки наявної практики проведення енергетичних обстежень: проведення енергоаудиту підприємства є дорогою процедурою, на реалізацію якої багатьом організаціям не вистачає фінансових ресурсів. При цьому без проведення належного енергетичного обстеження установи чи організації не можуть розраховувати навіть на часткове бюджетне фінансування енергоощадних заходів [6, с. 101]. Наявна практика проведення енергетичних обстежень енергоаудиторськими фірмами є тривалою і витратною для промислових підприємств. Багато рекомендацій енергоаудиторів не реалізуються на практиці з причин відсутності у підприємств фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів. Перераховані умови, пов'язані з проведенням енергоаудиту, негативно сприймаються керівниками підприємств і в результаті не сприяють енергозбереженню та підвищенню енергоефективності економіки.

Формулювання висновків і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Державна політика енергозбереження дозволяє зробити свій внесок у поліпшення стану навколишнього середовища. Для стимулювання процесів енергозбереження та гарантованого підвищення енергоефективності в Україні необхідне створення дієвих механізмів практичної реалізації заходів у галузі енергозбереження. Це видається можливим, якщо весь процес – від проведення енергетичних обстежень та виявлення резервів енергозбереження в країні до допомоги у впровадженні нового енерго- і ресурсозберігального обладнання та матеріалів – буде здійснюватися за участю і контролю органів державної влади. Удосконалення наявної практики проведення енергоаудиту дозволить підвищити ефективність використання енергоресурсів у довгостроковій перспективі і забезпечити баланс інтересів усіх суб'єктів соціально-економічного розвитку в державі.

Розглянувши значення енергозбереження у підвищенні конкурентоспроможності та економічної ефективності підприємств, організацій та установ, можна зробити висновок, що завдання підвищення енергоефективності державних суб'єктів безпосередньо пов'язане із завданням скорочення втрат і зменшення обсягів споживання енергетики, тобто витрати, що займають суттєву частку в структурі всіх витрат. Особливої актуальності енергозбереження набуває в умовах зростання вартості палива і конкуренції; низька ефективність споживання енергоресурсів призводить до збільшення витрат виробництва і собівартості готової продукції. У зв'язку з цим енергозбереження як фактор підвищення енергоефективності та зниження витрат має стати основним завданням державної політики у цій сфері.

Список літератури:

1. Воробйов А.В. Державне управління інвестиційною діяльністю в будівництві: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». Запоріжжя, 2007. 20 с. URL: http://www.nbuv.gov.ua/ard/2007/07vavidb. zip.

2. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2016 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 243, станом на 2 серпня 2016 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF.

3. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія. Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2009. 356 с.

4. Мороз Н.В. Розвиток системи управління житловим фондом в Україні: автореф. дис. … к. е. н.: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Львів: б. в., 2016. С. 3.

5. Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України. Концепція впровадження механізмів стабільного фінансування заходів з енергоефективності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 489-р, станом на 2 серпня 2016 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/489-2016-%D1%80.

6. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління: навч. посіб. / Нижник Н. Р., Машков О. А.; за заг. ред. Н. Р. Нижник. К. : УАДУ, 1998. 160 с.

7. Олійник Н.І. Державне регулювання ринку житла в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К., 2011. 36 с.

8. Онищенко В.О. Інвестиційне забезпечення розвитку альтернативної енергетики в умовах енергетичної залежності. / В.О. Онищенко, С.П. Сівіцька. Економічний часопис-XXI. 2014. № 9–10(1). С. 34–37.

9. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Закон України від 15 грудня 2010 р. № 2787-VI, станом на 2 серпня 2016 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2787-17.

10. Рудніцька Р.М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Рудніцька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М.; за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.

11. Фаренюк Г.Г. Розвиток національної законодавчої та нормативної бази як основа забезпечення енергоефективності будівель». Україна – енергонезалежна держава: матеріали Міжнар. конф.; ICC/WBO, 26 лютого 2015 р. URL: http://iccua.org/wp-content/uploads/2015/03/Rozvitok-natsionalnoyi-zakonodavchoyi-tanormativnoyi-bazi1.pdf.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

В статье исследована государственная энергосберегающая политика как комплекс взаимосвязанных организационных и технологических мероприятий по сокращению объемов использования всех видов энергоресурсов. Проанализирована необходимость предоставления физическим лицам, организациям, органам государственной власти, органам местного самоуправления актуальной информации о требованиях законодательства по энергосбережению, о ходе реализации правительственных программ. Обоснованы условия обеспечения социально-экономического развития государства в контексте повышения конкурентоспособности отраслей, промышленных комплексов и предприятий.

Ключевые слова: *государственная политика, энергосбережение, органы государственной власти, информационное обеспечение, законодательство, местное самоуправление, социально-экономическое развитие, энергоэффективность.*

THE CURRENT STATE OF IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY OF ENERGY SAVING IN THE CONTEXT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The state energy saving policy as a complex of interconnected organizational and technological measures for reduction of volumes of use of all types of energy resources is researched. The necessity of providing the individuals, organizations, state authorities, local governments with actual information about the requirements of legislation on energy saving, the progress of the implementation of government programs is analyzed. The conditions of ensuring the social and economic development of the state in the context of increasing the competitiveness of industries, industrial complexes and enterprises are substantiated.

Key words: *state policy, energy saving, state authorities, information provision, legislation, local self-government, socio-economic development, energy efficiency.*